E D E B İ Y A T / R O M A N

NAHİD SIRRI ÖRİK

TERSİNE GİDEN YOL

Yüzünü uzun bir zamandan beri görmedikleri yeğenleri Cezmi'nin, Emirgân'daki yalılarına hem de geceyatısı misafiri geliverişi, Hayreddin Bey veya Paşa'yı da, karısı Feride Hanım'ı da içten içe hiç memnun etmedi. Kibar ve zengin misafiri ağırlamak kolay iş değildi. Ayrıca da, delikanlının gönül avlamak hususundaki kudret ve kabiliyeti hakkında alıp yürümüş öyle hikâyeler vardı ki yanlarında geçireceğini sandıkları tek gece esnasında kızları Hamdune'nin gönlünü tamamen fethettikten başka, ahretlik Ayşe'nin de odasına girip zavallı kızı bir felakete uğratabilmesi ihtimali âdeta ciddi bir şekilde hatırlarına geldi.

Bununla beraber, bu düşünceleri pek az sürdü. Hayır, delikanlı böyle şeyleri düşünüp yapmak şöyle dursun, hatırından dahi geçirecek bir hâlde görünmüyordu. Her zamanki neşesi ve şımarık edası hiç yoktu. Rengi biraz soluktu ve bütün gayretine rağmen tutuk tutuk konuşuyor, sık sık gözleri dalıyordu. Paşa babasıyla üvey annesi Seza Hanım hakkında sorulan suallere pek kısa cevaplar vermiş, her ikisinin de afiyette olduklarını söyleyip bahsi değiştirmiş ve -dikkate bilhassa layık bir nokta- onlar tarafından hiçbir selam, hiçbir haber getirmemişti. Herhâlde, bu geceyatısına gelişin tabii bir şey olmadığına hükmetmek icap ediyordu.

Yazın en sıcak günlerinde, Büyükada bir fırın gibi yanarken Emirgân'a gelmemiş olan bu küçük beyin şimdi teşrinler ilerlemiş, güz yağmurları bazen soba yakılmasını insana düşündürtecek kadar artık havayı serinleştirmişken Boğaziçi'ni özleyip teşrif ettiğine hükmetmek, hakikaten de güçtü.

Feride Hanım mevcut akşam yemeğine bir de puf böreği ilavesini münasip görerek bizzat mutfağa girip bunu pişirmiş, bundan sonra sofranın kurulmasına nezaret etmiş, bütün bu müddet esnasında zihninden geçen, kendisini üzen şeyler de nihayet kocasını yanına çekip içini ona dökmeye kendisini sevk etmişti.

"Niçin gelmiş olduğunu anlayabildiniz mi? Ya postu buraya tamamen serecekse? Yani ağabeyiniz tarafından kovulmuş olduğu için geldiyse? Doğrusu, ben onu buraya temelli kabul edip gül gibi kızımı dile getiremem!"

Meşrutiyet'in ilanından bir müddet sonra kıdem azlığından dolayı rütbesinin kaymakamlığa indirilmesine ve Enver Paşa zamanında miralay olarak tekaüt edilmesine rağmen -hele bu tekaüdünden beri!- beyliği katiyen reddetmiş, paşalığını katiyen ele geçirmiş bulunan Hayreddin Bey bu sözler üzerine en ciddi edasını takınarak teminat vermiş, "Babasının kendisini kovmuş olduğu hakkında bir bilgimiz yok. Fakat öyle olsa da buraya postu sermeye ne kendi kalkışır, ne de kalkışırsa ben müsaade ederim!" demişti.

Ancak böyle bir kararı karısına söylemek, yersiz kaldığını itiraf edip dehalette bulunan yeğenine bildirmekten daha kolay olduğu için, içine zaten girmiş olan bir "acaba?" büyümüş, varlığının derinliklerine işlemişti. Puf böreğinden ve diğer hazırlıklardan dolayı akşam yemeğinin vakti biraz gecikmiş olduğu gibi bazı hikâyelerle -bilhassa Hayreddin Bey veya Paşa'nın binbaşı olarak dört yılını verdiği Yedinci Ordu, yani Yemen ve miralay olarak üç senesini geçirdiği Dördüncü Ordu, yani Erzincan hikâyeleriyle- bu yemek mutattan biraz daha ağır yenmiş, sonra oturma odasında Feride Hanım'la Cezmi arasında bir tavla partisi yapılmıştı. Fakat bu parti kendi zaferi ile nihayet bulduktan sonra Feride

Hanım, kızı Perihan'ı beraberine alarak -ve kocasına gizli bir işarette bulunmayı ihmal etmeyerek- gidip de amca-yeğen iki erkek karşı karşıya kaldıkları zaman, odaya birden külçe gibi bir sükûn çökecekti. Kadınlarla birlikte iken bir derece gülüp söylemeye çalışmış, hele tavla partisi esnasında hayli canlanmış olan Cezmi şimdi birden pek neşesiz ve yorgun bir hâl almıştı. Sanki dışardan bir haber duymaya çalışıyor, denizin kapalı camlardan gelebilen sesini duymaya pek istekli gibi görünüyordu. Muhtemel bir sorguyu da galiba hesap ettiği için öylesine durgun ve üzgün bir hâl almıştı ki, karısının tahminlerinin pek yerinde olduğuna emekli miralay emniyet getirdi. Herhâlde, büyük kardeşi Hüseyin Hasip Paşa evladını kovmuş olacaktı. Kovması da ancak bir sebepten, kendinden gayri herkesin nice zamandır malumu bulunan, bütün dillere düşmüş olan çirkin ve acı hâli nihayet anlamış, öğrenmiş bulunmasından ileri gelebilirdi.

Uzun sükûtu Hayreddin Paşa bozdu ve hafif istihza edası takınarak dedi ki: "Sende bu akşam mutadın olmayan bir ağırlık görünüyor! Yaş kemalinin eseri desem, bu eserin şimdiye kadar görünmeyip görünmeyip bu gece görünüvermesi pek garip bir şey olur. Yoksa evde babanla herhangi bir sebepten dolayı ciddi bir şekilde atıştınız da şimdi pis pis bunun encamını mı düşünüyorsun?"

Cezmi başını eğdi ve yüzünü hafif bir ateşin bastırmış bulunduğunu hissederek, "amma da mahcup bir taze olmaya başlıyorum!" deyip kendi hâli ile için için eğlenmeye de imkân buldu. Sonra, durumu nasıl olsa açıkça bildirmek icap edeceğini düşündü, parça parça anlatmaktansa her şeyi bir an önce söylemek, ferahlamak daha doğru olmaz mıydı? "Evet, Paşa babamla atıştık, beni de evden kovdu" sözlerini bir çırpıda söyledi.

Hayreddin Paşa tek teli dökülmemiş beyaz saçlı başını, fazla düşünceli olduğu zamanlardaki mutat hareketiyle bir kere sağa bir kere de sola eğdi. "Oğlan postu hakikaten sermeye gelmiş. Bir baltaya sap edilse veya babası kendisine para verse bile, Feride Hanım kendisini burada istemez. İstememekte de yerden göğe kadar haklı olduğu muhakkak. Fakat 'Çık git, ne olursan ol!' demek de amcalığa uymaz. Çetin iş vesselam!" diye düşündü. Lakin hiç değilse tenkit etmek ve bir vaaz vermek zevkini elde etmiş olmakla müteselli, oturduğu koltukta rahatça yayılıp aynı zamanda pek vakur bir eda da alarak söze girişti.

"Yirmi yedi yaşına geldiği hâlde iş görmeyip baba eline bakan evlatla baba arasında kavga çıkması, baba ne derecelerde zengin olursa olsun mukadder bir akıbettir. Hem efendim, hiç çalışmadan yaşayan erkek olur mu, böyle insana erkek denebilir mi? İnsan hayatta babasının, dedesinin malına değil, ancak ve ancak kendi kabiliyet ve ehliyetine güvenebilir. Bak, bugünkü vaziyet Osmanlı şehzadelerinin dün hatır ve hayallerinden geçer miydi? İçlerinden bir kısmı nanpareye şimdiden muhtaç oldu deniyor. Neden bu? Hiçbirinin tahsili yok da, vaktiyle hiçbiri hayatını kazanabilecek şekilde yetiştirilmemiş de ondan! Sen beş altı sene Almanya'da kaldın. Bir zaman güya ziraat, bir zaman güya hukuk, bir vakitler de sanki iktisat tahsil ettin. Ama elde doğru dürüst ne şehadetnamen var, hatta ne de tasdiknamen! Gittiğin gibi geldin ve babaevine yan gelip kuruldun. Bir zaman Ankara'ya gidip Hariciye'ye gireceğin söyleniyordu, gitmedin, burada da bir iş beğenmedin, bir yerlere müracaat etmedin. Otuza gelmene şunun şurasında üç yılın kalmışken işsiz güçsüz oturuyor, hâlâ Paşa'dan haftalık isteyip alıyorsun. Yoksa

kumara da mı dadandın, büyük bir para mı kaybettin de babanın tahammülünü mü kaçırdın?"

Cezmi susuyordu. Hâlinde, "Keşke bu olsaydı! Babamla para kavgaları dehşetli hadlere varmaz, ah keşke suçum zaten düşkünü olmadığım kumarda kaybetmek olsaydı!" der gibi bir eda vardı. Hayreddin Paşa'nın en son şüpheleri de artık silinmişti. Kaldı ki facianın para meselesinden kopmuş bulunduğuna zaten ihtimal vermemişti, ihtiyar adamın şimdiye kadar bir türlü anlayamadığı şeyi nihayet anlayabildiğinden dolayı tek evladını kovduğuna çoktan hükmetmiş bulunuyordu. Fakat amca rolüne salahiyetle, oturduğu koltuğa yayılışı şeklinde yayılmak, uzun yıllar imparatorluğun birer devlet genişliğindeki vilayetlerini idare etmiş ve ederken küpünü doldurmuş olan eski Vezir'in şımarık oğluna söyleyemediği acı sözleri, kovulmuş ve kendisine sığınmış yeğenine söylemek hazzından nefsini mahrum etmek istememişti.

Vaızdan sonra da kati sorguya geçip dedi ki: "Anlat bakalım, şu hâlde seni Paşa neden dolayı kovdu? Tembellikten, müsriflikten, kumardan da daha mühim, daha ağır suç ne olabilir?"

Cezmi hep susuyordu ve bu sefer Hayreddin Paşa gözlerine haşin ve müteneffir bir ifade getirmeye çalışarak, "Yoksa bütün o dedikodular nihayet..." diye mırıldandı. Devam etmeyerek, başını yeğeninden uzak tarafa çevirmişti. Sanki Kanlıca tarafının ışıklarında bir şey keşfetmeye çalışıyordu.

İçinden hiç hiddetli değildi. Hatta, nefsine karşı itiraf etmese bile, bu netice kendisini memnun etmiş olacaktı. Onun bütün ömrü hiçbir zaman güzel olmamış ve artık tamamıyla çökmüş bulunan tek bir kadınla, bu kat kat gerdanlı, kısa boylu ve iri kafalı Feride Hanım'la geçmiş,

karısını bütün ömrü boyu aldatmamıştı. Hatta hâlâ kendisiyle bir yatakta yatmak derdine katlanıyor, sözünü yürütüp yatağını ayıramıyor, sağa sola rahat rahat dönüp ve kolunu bacağını uzatıp uyuyamıyordu.

Cezmi'nin annesi Seniye Hanımefendi ise devrinin tamamıyla güzelliği ile şöhret kazanmış, kibar kadınlarından biriydi ve tamamıyla çökmeden, bu güzelliğini tamamıyla kaybetmeden, kısa bir hastalık neticesinde ölmüş, aradan üç dört sene geçmeden de Hüseyin Hasip Paşa bu Seza Hanım'ı almıştı. Gerçi Hayreddin Paşa, ağabeysinin ikinci karısını pek beğenmiş değildi; iskelet gibi kupkuru, biraz da esmer bulmuştu. Fakat, hiç değilse gençliği vardı. Kendi iddiası derecesinde olmasa bile muhakkak ki kocası için pek, pek gençti. Bu ikinci evlilik hayatı artık sekiz yıla yaklaşıyordu ve Hüseyin Hasip Paşa'nın kulağına hiçbir dedikodu varmadığı ve gözleri hiçbir şey fark etmediği için, ihtiyar adam bu müddeti nefsini hep mesut ve bahtiyar sanarak geçirmişti.

Her şeyini her zaman şiddetle kıskanmış olduğu büyük kardeşinin bu saadeti nihayet ödemeye başladığını öğrenmek, Hayreddin Paşa'yı içten içe engin bir sevince gark etmişti.

O kadar engin bir sevinç ki bunu inkâr edemedi. Fakat bundan dolayı nefsini suçlu çıkarmamak için de kendince mazeretler buldu. Hüseyin Hasip Paşa'nın uğramış bulunduğu felaketten küçük bir suç hissesi yoktu ki! Seza Hanım'ı kendisi yahut da karısı bulup Paşa'ya, "Bu hanım size pek münasip, kendisini alın!" diye tavsiye etmiş değillerdi. Hatta borca batmış bir baba ile gençliğinde hayli dile gelmiş bir annenin kızları olup kendisinden en az otuz yaş genç olan bir kadınla evlenmenin pek iyi neticeler veremeyeceğini ona ima dahi etmişlerdi. Cezmi'ye karşı bu kadar

kayıtsız ve geniş olmamasını, tahsili ile daha çok alakalanmasını ise Hayreddin Paşa, delikanlının Avrupa'ya yollanmasından önce de, Avrupa'da bulunduğu sıralarda da birkaç kere büyük biraderine söylemiş, Avrupa'dan dönüşünden beri de "Hariciye'ye girmesi nasıl oldu? Hariciye olmazsa bari burada bir bankaya falan girse! Böyle boş kalmasa!" diye birkaç kere tekrar etmişti. Bu mevzu üzerinde daha çok ısrar etmeyişi ise Hüseyin Hasip Paşa'nın, "Cezmi'yi düşünmek benim sağlığımda neden sana düşüyor? Kızınızı vermek için mi istikbaliyle böyle alakadarsınız?" gibi münasebetsiz bir söze muhatap olmak korkusundan ileri gelmişti. Evet, Hayreddin Bey veya Paşa'nın vicdanı her itibarla müsterihti.

Başını, neden sonra tekrar yeğenine çevirmişti ve sanki hâlâ şüpheler içinde bocalıyormuş gibi, bir kâbustan kurtulmak isteyen insan edası takınarak, "Yooksa, nihayet?" diye tekrar etti.

Cezmi yine bir şey söylemedi ve ısrarla istenen cevabı, başını daha çok eğmek sureti ile verdi.

Ertesi sabah mütekait Miralay, henüz Cezmi uykuda iken ilk vapurlardan biri ile Beşiktaş'a indi ve oradan bir paytona binip Akaretler yolu ile Şişli'ye vardı. Herhâlde, oldukça güç bir işi üzerine almıştı ve Seza ile karşı karşıya gelirse ne yapacağını, nasıl hareket edeceğini de ayrıca düşünüyordu. Bu kadına karşı gerek karısı Feride Hanım'ın ve gerek kendisinin derin bir kinleri vardı. Seniye Hanımefendi sağ kalsaydı Cezmi elbette ki böyle ahlaksız ve haylaz olmazdı ve iki kardeşin tek çocukları, yani Hamdune ile o, hatta nişanlı da değil evli bulunurlardı. Bu kötü mahluk, daha Cezmi Avrupa'da iken onların ayaklarını kışın konaktan ve yazın

Ada'da, Nizam'daki köşkten kestirmek için ne yapmak lazımsa yapmış, iki kardeşin âdeta aralarını açmıştı.

Hayreddin Paşa, Feride Hanım'ın hatırına gelen şey, yani Cezmi gibi Seza'nın da Paşa tarafından kovulmuş olması ihtimali üzerinde hiç durmuyordu. Büyük kardeşinden bu derecede azimli ve kati bir hareket beklemiyor, onun evladını feda edip bu pahaya taze karısını muhafaza etmiş olduğuna hükmediyordu. Bununla beraber, içinde mantığına ve muhakemesine hiç dayanmamak şartıyla gittikçe büyüyüp gelişen bütün bir tertip de hasıl olmamış değildi. Bu tertibe göre, Hayreddin Paşa'nın Şişli'deki konakta yapayalnız ve kendisini dört gözle bekleyen bir ihtiyar bulması icap ediyordu. Ve o ihtiyar kendisini karşısında bulur bulmaz boynuna sarılarak, "Artık sizden başka kimsem yok. Karınla kızın, yavrum Hamdune'm niçin beraber gelmediler? Hemen gelsinler. Artık bana bakmak sizlere düşüyor!" diyecek, kendilerine Şişli'deki bu mükellef konakla Büyükada'daki latif ve büyük köşkü takdim edecekti. Epey bir müddet geçtikten sonra da ıslah-ı hâl etmiş olarak Cezmi bu konakla köşke alınacak, eller öpüp affedilerek âdeta iç güveyi şeklinde, evin asıl kızı ve vârisi Perihan olmak şartı ile ona koca yapılacaktı.

Şişli'ye varıncaya kadar bu düşünce ve tertip Hayreddin Paşa'nın içinde kendi kendine yaşadı durdu ve emekli Miralay konakta Seza Hanım'la karşılaşmayınca, onun varlığı hakkında herhangi bir alamet fark etmeyince bir an hakikatin böyle olması şüphesini bile duydu.

Yüzünü ilk defa gördüğü tazece ve güzelce Rum hizmetçiden herhangi bir malumat istemeye tenezzül edemedi. Seniye Hanımefendi'den kalma, fakat tamamı ile Seza Hanım'ın tarafına geçmiş olan emekli Tarandil ise

meydanda yoktu. Zaten ancak bir dakika bekletildi bekletilmedi ve orta kata çıkarılarak, tramvay caddesi üzerinde bulunan yazı odasına götürüldü.

Hüseyin Hasip Paşa, arkasında ropdöşambır ve elinde bir gazete, pencere önündeki koltukta oturuyordu. Hayreddin onu geçirdiği müthiş sarsıntıdan dolayı çökmüş, tamamen bitkin bir hâlde bulmadı. Her zamanki adamdı. Belki de bütün iradesini kullanıp böyle görünmeye muvaffak oluyordu. Kendinden tam on yaş küçük olan kardeşine karşısındaki koltuğu işaret etti ve hâlâ elinde tuttuğu gazeteyi yanındaki küçük masanın üzerine bırakarak, "Hayrola, böyle sabah sabah zatı devletinizi hangi rüzgâr attı?" diye sordu.

Sonra da acı acı gülerek ilave etti. "Emirgân'a şeref verdi galiba. Öyle ya, başka nereye gidecek?"

Hayreddin Paşa başını sallayarak, "Evet, bizde" dedi.

"Affettirmek üzere geldiysen pek boşuna zahmete girmişsin!"

Hüseyin Hasip Paşa koltuğunda doğruldu, bir an kalkacak gibi oldu, sonra buna lüzum görmeden içini boşaltmaya koyuldu. Cezmi ile ebediyen yüz yüze gelmeyecekti. Değil kendisini affetmek, onu cenazesinde bulunmaktan bile menetmişti. Sonra, gözleriyle görmüş olduğu sahneyi kardeşine, ve tabii pek farklı bir şekilde, hikâye etmeye girişti.

Hikâyesinin ilk kısmı hakikate tamamı ile mutabıktı. Saat üçe doğru, Serkldoryan'da âdeti vechile satranç oynamak üzere Beyoğlu'na inmiş, fakat daha oyunun başında iken bütün vücudunda hafif bir kırıklık hissederek ayrılmış, bir kira arabasına binip Şişli'ye dönmüştü. Evde merdivenleri çıkmış, pembe salona doğru sofada yürümüştü. İşte buradan itibaren de hikâyenin tertip edilmiş, lüzum gereğince

tadilata, pek esaslı tadilata, uğramış kısmı başlıyor, yani pembe salonun geniş kanepesinde karısı ile o alçak oğlanı yan yana ve Seza'nın başı oğlanın omzuna bırakılmış, kolu da beline sarılmış bir hâlde görmüş olmuyordu. Bilakis daha pembe salona doğru ilerlerken içeride gürültüler duyuyor, içeriye girince ise zavallı kadını, Cezmi olacak o erzelin kollarından kurtulmaya çabalar ve kendisine, "Bırak beni, yoksa bağırır, herkesi başına toplarım. Utanmıyor musun, Allah'tan korkmuyor musun, vicdansız!" diye haykırır buluyordu. Bunun üzerine de, derhâl kendisi ırz düşmanı herifi lanetler edip odadan, evden çıkarıyordu.

Tek evladını rahat rahat feda ederek ne pahasına olursa olsun genç karısını muhafazaya azmetmiş bulunan ihtiyar, zaafını ve zilletini gizlemek için böyle bir hikâye tertip etmiş, baştan başa hazırlamıştı ve herhâlde ilk defa olarak kardeşine sunuyordu. Hayreddin Paşa bu masalı, ufak ve çini mavisi gözleri odanın duvarlarındaki levha ve yazılarda dolaşarak, bir şey söylememek için dudakları kısılmış bir hâlde dinlemek zorunda bırakıldığı bütün bu sözlerin tek kelimesine inanmadığını bu suretle belli ederek, dinledi.

Hikâye bitip odada bir dakika sükût hüküm sürdükten sonra da, büyük kardeşinin uzun uzun ve yarısından itibaren birden bastırmış bir öksürükle boğula boğula anlattığı şeylere en küçük bir sözle temas etmeksizin dedi ki: "Arz ettiğim gibi Cezmi dün akşamdan beri bizde, Emirgân'da. Fakat tabii ki ebedi bir şekilde kalamaz, genç kızım var."

Hüseyin Hasip Paşa içinden, "O alçak oğlan zevk sahibidir. Senin o kaşsız kirpiksiz, şimdiden sararıp solmuş, anasına benzemiş olan zavallı kızına iltifat eder mi?" diye düşündü. Fakat pek tabii olarak bu düşünceyi açığa vurmadı ve bir şey söylemedi. Bir cevap alamayan Hayreddin

Paşa ilave etti. "Ben kendisini misafir etsem etsem bir hafta ederim. Ondan ziyadesine iktidarım yoktur!"

"Bir hafta da misafir etme birader! Bugünden tezi yok, habisin pasaportunu eline ver! Yirmi yedisine gelmiş, at kadar herife bakmaya ne babası mecburdur ne de amcası! Evet, ne diye bir hafta üzüle üzüle, çekine çekine barındıracaksın! Bugünden pasaportunu ver!"

"Sonra?"

"Sonrasını kendi düşünüp bulsun! Ben onun yaşında bir liva mutasarrıfı idim. Öyle ya, Adana mektupçuluğundan Limni sancağına tayin edildiğim sırada yirmi sekizine henüz yeni basmış bulunuyordum. Düşe kalka elbette ki bir baltaya sap olur."

"Ya olamazsa?"

"Olsun efendim, olsun. El âlemin otuza yaklaşmış oğlunu anası babası beslemiyor! Amcası hiç!"

"Paşa, şimdi mesele el âlemin oğluna değil, sizin tek evladınıza taalluk etmektedir. Bu delikanlının bugüne kadar süsten, eğlenceden başka bir düşünce ve gayesi bulunmamak şartı ile yaşaması sizin müsaadeniz, hemen hemen diyeceğim ki teşvikiniz eseridir. Binaenaleyh..."

Hüseyin Hasip Paşa asabi bir eda ile kardeşinin sözünü keserek tashih etti. "Teşvikim değil, çaresiz tahammülüm diyeceksin!"

"Her ne ise bu hâle senelerce imkân vermişsiniz. Şimdi birdenbire 'Hayatını herkes gibi kazansın!' diyorsunuz. Gökten iş yağmıyor ya, iş ancak zamanla bulunur. O vakte kadar ne yapacak, bir manava çırak mı girsin?"

"Ne yapayım girerse. Girenlerin canı yok mu?"

"Birader şerefini, mevkini, ismini düşün. Esbak Yanya, Konya, Bağdat ve Aydın valisi, eski ayandan devletlû

Hüseyin Paşa hazretlerinin mahdumu bakkala, manava çırak olmuş derlerse haz mı edeceksin? Müftehir mi olacaksın?"

Hasip Paşa "esbak Yanya, Konya, Bağdat ve Aydın valilikleri" ile "ayanlık ve devletlû paşa hazretleri" sözlerinden mürekkep latif musikiyi, dudaklarına fark edilmeksizin gelmiş bir tebessümle dinledi. Aynı zamanda da "Trabzon'la Suriye'deki valiliklerim bizim miralayın hatırından çıkmış, biçare hafızasını vaktinden tez mi kaybetti!" diye düşündü. Fakat "Konya ile Yanya'da valiliğim yoktur!" diye listedeki isimlerde tenzilata gönlü razı olmadı. Ve bir dakika mevzuu unutup sitemli bir eda ile, "Şimdi atufetlûya, devletlûya itibar mı var? Bu şeyler artık müzelik oldu!" diye mırıldandı.

Hayreddin Paşa başını salladı. "Erbabı nezdinde elbette ki dünkü ve bugünkü zibidilerle bir sayılmayız. Şerefimiz vardır, bu şerefi de korumakla mükellefiz. Esasen bırakın ki dükkân çıraklığı da bilgi, kendine göre bir ehliyet ister. İnsanı hop diye kahveci çırağı bile yapmazlar. Sonra bir gün Serkldoryan'da gazeteleri mütalaa ederken görürsünüz ki oğlunuz bir dolandırıcılıktan, bir hırsızlıktan dolayı yakayı ele verip mahkeme huzuruna çıkarılmış, gazeteler bunu türlü tafsilat ile hikâye ediyorlar. İsminiz de tabii başta geçiyor."

"İsmimi yazmalarını menettiririm."

"Ettiremezsiniz. Böyle meselelerde matbuat serbesttir. İsminizi de yazarlar. Evinizden oğlunuzu kovmuş bulunduğunuzu da yazarlar. Tek evladınızı niçin, neden kovmuş olduğunuz hakkında da ağza alınmaz izahat, malumat vermeye kalkarlar!"

Hüseyin Hasip Paşa bir iki dakika cevap vermedi ve derin bir düşünceye dalmış göründü. Cezmi'ye karşı gazabı

hep aynı şiddeti muhafaza ediyordu. Onun için, kardeşinin kuvvetli bir ihtimal, hatta zaruri bir hâl şeklinde tasvir ettiği akıbete hakikaten uğradığı takdirde de bir merhamet duymayacağından ve bir pişmanlık hissetmeyeceğinden -hiç değilse şu esnada- emindi. Ancak isminin bir rezalete karışması sözünden ürkmüştü. Bu rezalet, gazetelerin ve gazetecilerin bir kere dillerine düştükten sonra, zenginliği ile tanınmış bir adam evladının neden dolayı bu hâllere geldiği elbette ki araştırılacak, bu takdirde de dünden beri tanzim ederek ilk önce kardeşine, kendisini anarken kullanmak mutat bulunan tabirle, "Miralay Bey'e" dinlettiği masala zıt ve hakikate eyvah ki çok daha yakın, türlü hikâye dünyanın dört köşesine basılı olarak varacaktı!

Uzun valilik yıllarından kalma bir itiyatla, vaziyeti etrafıyla tetkik edip bir karar almak üzere üst dudağını alt dudağının içine, pos ve kırçıl bıyıklarının bir miktarıyla birlikte sokup öyle düşünceye daldı. İlk önce de Hayreddin Paşa'nın emekli miralaylığıyla kendi vezirliğini bir sayıp "şerefimiz" demeye kalkışmasındaki gülünçlüğe zihni takıldı. "Fesüphanallah, bir miralay mütekaidi koca bir vezir ile nefsini bir tutuyor!" diye düşündü. Fakat asıl meselenin bu olmadığını bir an sonra takdir ederek işin esasına geçti ve her şeyi zihninde tertipledikten sonra da ağır ağır konuşarak, kararını bildirdi.

"Sana şimdi iki yüz lira vereceğim. Bu kendisine son ama katiyen son yardımımdır. İki yüz lirayı cebine korkomaz hemen trene atlayıp Ankara'ya gitsin. Orada işlere adam aranıyor da ehil veya naehil kimse bulunamıyormuş. Burada mümeyyizliğe yükselememiş kimseleri müdür, müdüri umumi yapmışlar. Eh, hiçbir kıymet ve meziyete sahip değilse de iki lisanı, iki mühim lisanı, Fransızca ile Almanca'yı iyi kötü öğrenmiş bulunuyor. Kendisini elbette bir vazifeye

tayin ederler. Bu parayı ona hemen Ankara'ya gitmesi ve artık karşıma ebediyen çıkmaması şartıyla veriyorum."

Bu esnada içinden bir ses, "Bari iki yüz yerine üç yüz ver! Evvela yol parası, sonra iş buluncaya kadar geçecek günlerin masrafı, bir işe tayin edilir edilmez para alacak da değildir. Ayın sonu olup maaş çıkıncaya kadar geçinmesi, yaşayabilmesi lazım! Hem Ankara'ya gidince burada kalmasından doğabilecek belalardan da kurtulmuş olmuyor musun? İstanbul'dan gitmesini temin için birtakım çarelere başvuracak değil miydin? Güya tahsilini ikmal etmesi için onu Almanya'ya yollamayı dünden beri düşünmüyor muydun? İşte artık bu külfetlerden kurtuluyorsun!" diyordu. Fakat içinden yükselen ve merhamete çok benzeyen bu sesi susturdu. İki yüzden fazla verince, paraya karşı zaafı büyük ve parasızlıktan şikâyeti daimî olan "Miralay", şeytana uyarak bunun bir miktarını nefsine tahsis edebilirdi. Aldığına dair Cezmi'den bir kâğıt istemek imkânı da vardı ama bu birtakım yeni temaslara, hatta müzakerelere yol açabilirdi. Ayrıca da, böyle bir kâğıdın istenişindeki asıl hikmeti anlayarak, kardeşi bunu bir haysiyet meselesi yapabilir, aradan çıkarak kendisini, Cezmi ile karşı karşıya bırakabilirdi. Sütüne havale edip iki yüz lirayı Paşa'ya vermekten başka çare yoktu.

Zaten de, "Son yardım, en son yardım" sözlerinin bir hükmü tesiri olmayacağını, arada bir mutlaka keseyi açmak icap edeceğini ta içinden düşünmemiş değildi. Şu hâlde nasıl olsa arkası gelecek olan bu yardımlara kabil olduğu kadar mütevazı rakamlarla başlamak ve devam etmek en doğrusuydu.

"Şimdi geliyorum" dedikten sonra ağır ağır kalkıp yürüdü, odadan çıktı. Bir dakika geçmeden Hayreddin Paşa, yukarıda ayak sesleri duydu. Alınmış olduğu oda üstünde

ağabeyinin yatak odası bulunduğunu biliyordu. "Acaba duvarında bir gizli kasa mı gömülü? Evde çok para bulunduruyor mu?" diye düşündü. Ve birden gayriihtiyari istikbal üzerinde tahminlere girişti. Bir iş bulmadan bu iki yüz lirayı yiyip tüketecek olan Cezmi bir müddet sonra işi serseriliğe dökebilir ve bir gece odaya kadar süzülüp girerek kasayı boşaltmaya çalışırken babasıyla karşılaşmasından facialar doğabilirdi. Miralay bu hâlleri fazla bir ıstıraba kapılmadan, hatta belki garip bir hazla düşündü ki sahneler bile tasavvur etti. Bu sahnelerin korkunçluğundan ayrılması için de Hüseyin Hasip Paşa'nın elinde iki tane yüzlük banknot tuttuğu hâlde içeriye girmesi lazım geldi.

Yetmişi aşkın ihtiyar, bu iki banknotu kardeşine uzattıktan sonra biraz yorgun, baştaki yaldızlı koltuğa yeniden yerleşmiş ve ayaklarını tabureye uzatmıştı. Paraları cüzdanına, cüzdanını da iç cebine koyup Hayreddin dedi ki: "Büyüklerden birine hitaben bir de tavsiye mektubu lütuf buyursanız! Malum a, her şey hatır ve gönülle olmakta berdevam. Bu hususta devri hürriyetin, devri istibdattan ve devri cumhuriyetin, devri hürriyetten asla farkları yok!"

Hüseyin Hasip Paşa kati bir red edasıyla siyah ipek takkeli başını sallayarak, "Kime, hangi büyüğe tavsiye edeceğim? Yenilerde dünkü ricale karşı hürmet ve itibar var mı ki?" diye söylendi. Sonra, yeniden gazaba gelerek ilave etti. "Kim alıp hangi işte kullanacaksa benim delaletim ve hatta haberim olmadan kullansın! O rezil haylaza kefil olup vebal altında kalamam!"

Sustu, öksürdü, düşündü ve gazabı daha da arttı.

"Hem birtakım pespayelere ne diye dil döküyormuşum? Esasen, benim tek evladımı hayatını kazanması için dünkü Engürü kasabasına gönül rızasıyla yollamaklığım da garip

görünür. 'Yoksa koca Hasip Paşa, füls-i ahmere mi muhtaç olmuş?' şeklinde şüpheler hasıl olmasını da katiyen arzu edemem. 'Kendisini evimden kovdum. Bir işte kullanılması gayetle muvafıktır!' diye de tavsiyename yazılmaz ya!"

Hayreddin Paşa, "Peki Engürü kaldırımlarında oğlunu parasız bir hâlde iş ararken görecek olanlar bunun hikmetini merak edip soruşturmayacaklar mı? Soruşturunca da işin aslını, kovuluşun sebebini anlamayacaklar mı? Kızıl gömlek bir kolundan yine görünmeyecek mi?" dememek için, işi yeniden sarpa sardırmamak için âdeta nefsine sabretti. Yeni bir sükûttan sonra eski Vezir sakin bir sesle dedi ki: "Sana da samimi bir tavsiyede bulunayım. Benden aldığın bu iki yüz lirayı kendisine tren hareket etmek üzere iken, istasyonda ver. Aksi takdirde hepsini bir iki günde su gibi harcar ve seni tekrar buraya gelmek mecburiyetinde bırakır. Biletini bu paradan alır, geri kalanı kendisine vagonun içinde teslim edersin. Teslim ederken de bunun son yardımım, son inayetim olduğunu tekrar et. Bundan böyle benden beş para beklemesin ve beni, kendisi için yok bilsin. Ben de böyle biliyorum, bu dünyada evladım yok biliyorum!"

Acaba ihtiyar adam, gözlerine birden yaş hücum edeceğinden mi korkarak başını pencere tarafına, kardeşinin oturduğu yerden aksi bir cihete çevirmişti? Fakat sesi tok ve vakur idi. Bir an rikkat ve merhamet içinde kalan Hayreddin Paşa'yı zaafının yersizliğine hükmettirmemeye sevk eden şey de sesin bu tonu, bu edası oldu.

İlk gece, yeni devlet merkezinin en temiz otellerinden biri olarak kendisine tavsiye edilen Zafer Oteli'nde uyku, Cezmi'nin gözlerine hemen sabaha kadar tutmadı. Hâlbuki trende yataklı vagonda değil, hatta birincide bile seyahat etmemiş, Hayreddin Paşa'nın kati ısrarından dolayı ikinciye

binmişti ve hiç uyumamıştı. Bununla beraber, Zafer Oteli'nin hem de çarşı cadde cihetinde olmayıp arkada bir dama bakan, yani sokak gürültüsünden masun odasında sabahlara kadar uyanık yatmak zaruretinde kaldı. Ve üç yataklı odayı kendisiyle birlikte paylaşan iki yolcudan birinin horultusu, yattığı dar ve demir karyoladan yükselip âdeta bütün Ankara'ya yayılan müthiş bir horultu, bunun bütün sebebini olmasa bile, birinci sebebini teşkil etti.

Gündüz odayı görüp kendisine teklif edilen yegâne boş yatağı çaresiz kabul ettiği, yani bilmediği iki insanla bir odayı paylaşmaya razı olduğu sırada da, gece erken yatıp uyumak üzere lokantadan otele döndüğü sırada da meydanda görünmeyen bu oda arkadaşları, Cezmi soyunup yatağa girdikten sonra yarımşar saat fasıla ile gelmişlerdi. Gelenlerden ilki kendisini, "Çorum vilayeti defterdarı Ali Fazlı bendeniz" diyerek takdim edip yârenliğe kalkışan, ufak tefek, çelimsiz ve kambur bir adam olmuştu. O içeri girdiği sırada, Cezmi dalmak üzere idi. Bilmecburiye ve gayret edip adama cevap verdikten sonra tekrar içeri geçerken de kapı -bu sefer gürültü ile- tekrar açılmış, yatağı Cezmi'nin yatağının tam karşısına isabet eden ikinci yabancı içeri girmişti. Bu göbekli, iri yarı, kıranta ve babayani kılıklı bir insandı. İçeri girince hâl hatır sormuş, ağır ağır, tamamı ile acelesiz soyunup dökünerek iç gömleği ve topuklarına kadar inen donu ile bembeyaz kesildikten sonra sırtına geçirdiği beyaz ve bol gecelik entarisi ile yine bu rengi muhafaza ederek dışarıya, yüzünü gözünü yıkamaya gitmiş, sonra gelip rahat rahat kurunmuş, nihayet yüksekçe sesle, "besmele" çekip yatağa yatmış, sıkı sıkı örtünmüş, bir kere sağına soluna dönünce uykuya dalmış, işte facia da o zaman meydana çıkmıştı. Az evvel dendiği gibi hemen bütün Ankara'yı kaplayacak,

sarsacak bir horultu! Cezmi başını yorgana sarmış, türlü tedbir düşünmüş, yatakta sağa sola çevrilmiş, bu çırpınmalar esnasında da uykusu tamamen dağılmıştı. O zaman babaevinden kovuluşuna sebebiyet veren ve belki bütün hayatını tersine giden o yola çevirecek, artık belini bir daha doğrultmayacak olan o birkaç dakika; saniyeleri, anları birer dakika, birer saat kesilerek ve kendisini ilk defa şimdi, vicdan azabı ile kahrederek hafızasında canlandı.